

Flaviu Ciopec

Drept penal procesual

Editura C.H. Beck
București 2026

Listă de abrevieri	XI
A. Dreptul penal procesual.....	1
I. Argument	1
II. Procedura penală și procesul penal	5
III. Legea de procedură penală	8
B. Urmărirea penală	11
I. Generalia	11
1. Noțiune	11
2. Etape	12
3. Principii	13
II. Organele judiciare cu competențe în urmărirea penală	14
1. Organele de urmărire penală	14
1.1. Procurorul	14
1.2. Poliția judiciară	23
1.3. Organele de cercetare penală speciale	27
1.4. Incompatibilitățile	27
2. Organele de constatare	29
3. Judecătorul de drepturi și libertăți	30
III. Sesizarea organelor de urmărire penală	32
1. Plângerea penală	33
2. Plângerea penală prealabilă	35
3. Denunțul	39
4. Actele de sesizare întocmite de organele de constatare prevăzute de lege	44
5. Sesizarea din oficiu	45
IV. Începerea și continuarea urmăririi penale	46
1. Începerea urmăririi penale <i>in rem</i>	46
2. Extinderea urmăririi penale <i>in rem</i>	49
3. Continuarea urmăririi penale <i>in personam</i>	50
4. Suspendarea urmăririi penale	53
5. Contestația privind durata urmăririi penale	55
6. Urmărirea penală față de minori	57
V. Desfășurarea cercetării penale	59
1. Procedee probatorii ce se pot administra în cadrul urmăririi penale <i>in rem</i>	60
1.1. Decizia poliției judiciare	60
1.1.1. Cercetarea la fața locului	60
1.1.2. Audierea persoanei vătămate	61
1.1.3. Percheziția corporală	65
1.1.4. Percheziția unui vehicul	68
1.1.5. Examinarea fizică și prelevarea probelor biologice	68

1.1.6. Audierea martorilor	71
1.1.7. Identificarea persoanelor și a obiectelor	79
1.1.8. Fotografierea și luarea amprentelor	81
1.1.9. Expertiza și constatarea	83
1.1.10. Ridicarea de obiecte, înscrisuri și date informatice	88
1.2. Decizia procurorului	91
1.2.1. Utilizarea investigatorilor sub acoperire, a colaboratorilor și a informatorilor	91
1.2.2. Participarea autorizată la anumite activități	94
1.2.3. Livrarea supravegheată	95
1.2.4. Conservarea datelor informatice	97
1.2.5. Supravegherea tehnică	99
1.2.6. Obținerea datelor privind tranzacțiile financiare	99
1.2.7. Reținerea, predarea și percheziționarea trimiterilor poștale	100
1.3. Decizia judecătorului de drepturi și libertăți	100
1.3.1. Supravegherea tehnică	101
1.3.2. Obținerea datelor privind tranzacțiile financiare	109
1.3.3. Reținerea, predarea și percheziționarea trimiterilor poștale	111
1.3.4. Obținerea datelor de trafic și de localizare	112
1.3.5. Percheziția domiciliară	114
1.3.6. Percheziția informatică	126
1.3.7. Audierea anticipată	127
2. Probe ce se pot administra în cadrul urmăririi penale <i>in personam</i>	128
2.1. Audierea suspectului sau inculpatului	128
2.2. Audierea părții civile și părții responsabile civilmente	133
2.3. Confruntarea	134
2.4. Videoconferința	135
2.5. Expertiza	137
2.6. Reconstituirea	141
2.7. Obținerea datelor privind situația financiară	142
VI. Punerea în mișcare a acțiunii penale	143
1. Noțiune	143
2. Actul de inculpare	145
3. Condițiile punerii în mișcare a acțiunii penale	147
4. Efectele acțiunii penale	157
5. Exercitarea acțiunii penale	160
VII. Măsurile procesuale	162
1. Măsurile preventive	162
1.1. Principiul dreptului la libertate și siguranță	162
1.2. Măsurile preventive privative de libertate	163
1.2.1. Reținerea	163
1.2.2. Arestarea preventivă	167
1.2.3. Arestul la domiciliu	182
1.2.4. Internarea nevoluntară	184
1.3. Măsurile preventive restrictive de libertate	186

1.3.1. Controlul judiciar.....	186
1.3.2. Controlul judiciar pe cauțiune.....	191
1.3.3. Măsurile preventive în cazul persoanelor juridice	192
2. Măsurile provizorii	195
2.1. Obligarea la tratament medical	195
2.2. Internarea medicală.....	196
3. Măsurile asigurătorii.....	198
4. Măsurile de ocrotire	205
5. Măsurile reparatorii	206
VIII. Apărarea în procesul penal.....	207
1. Generalia.....	207
2. Garanțiile apărării	216
IX. Sesizarea instanței de judecată	221
1. Generalia.....	221
2. Sesizarea instanței prin rechizitoriu	222
3. Desemnarea altei instanțe pentru judecarea cauzei.....	225
4. Sesizarea instanței prin acordul de recunoaștere a vinovăției.....	225
5. Sesizarea instanței prin încheierea judecătorului de cameră preliminară.....	228
X. Soluțiile de neurmărire penală și soluțiile de netrimitere în judecată	229
1. Generalia.....	229
2. Clasarea	229
3. Renunțarea la urmărirea penală	231
4. Continuarea urmăririi penale	233
5. Controlul soluțiilor de neurmărire penală și netrimitere în judecată.....	234
6. Redeschiderea urmăririi penale	238
7. Desființarea înscrisurilor.....	240
C. Jurisdicția de cameră preliminară	242
I. Generalia	242
1. Noțiune	242
2. Judecătorul de cameră preliminară	245
II. Procedura de judecată în camera preliminară	246
1. Măsurile premergătoare	246
2. Cererile și excepțiile	247
2.1. Nulitatea.....	248
2.2. Inadmisibilitatea.....	252
2.3. Excluderea	252
3. Soluționarea cererilor și excepțiilor	258
4. Contestația	261
5. Soluționarea cererilor și excepțiilor în cazuri speciale	262
D. Jurisdicția de judecată în primă instanță	263
I. Generalia	263
1. Noțiune	263
2. Etape	264
3. Principii	264

II. Competența instanțelor judecătorești	269
1. Funcțiile (competența funcțională) Judecătorei	270
2. Funcțiile (competența funcțională) Tribunalului	271
3. Funcțiile (competența funcțională) Curții de apel.....	272
4. Funcțiile (competența funcțională) Înaltei Curți de Casație și Justiție	274
5. Funcțiile (competența funcțională) instanțelor militare	275
6. Competența teritorială	276
7. Incidentele de competență	277
7.1. Prorogarea de competență.....	277
7.2. Declinarea de competență.....	281
7.3. Conflictul de competență	282
7.4. Incompatibilitățile.....	283
7.5. Strămutarea	286
8. Sancțiuni	288
III. Obiectul judecății.....	288
1. Latura penală	288
2. Latura civilă.....	289
2.1. Definiția acțiunii civile	289
2.2. Punerea în mișcare a acțiunii civile	291
2.3. Efectele acțiunii civile	300
2.4. Exercițarea acțiunii civile	301
2.5. Exercițarea acțiunii civile în cazuri speciale.....	302
IV. Procedura de judecată	304
1. Procedura de judecată comună	304
1.1. Compunerea instanței	304
1.2. Pregătirea ședinței de judecată.....	306
1.3. Exercițarea apărării.....	307
1.4. Ședința de judecată	307
1.5. Cercetarea judecătorească.....	309
1.6. Schimbarea încadrării juridice	313
1.7. Suspendarea judecății	313
1.8. Contestația privind durata judecății	315
1.9. Dezbaterile.....	315
1.10. Măsurile preventive	316
2. Procedura de judecată abreviată	316
2.1. Recunoașterea învinuirii	316
2.2. Acordul de recunoaștere a vinovăției.....	318
2.3. <i>Nolo contendere</i>	319
3. Procedura de judecată specială cu minorii inculpați.....	320
4. Procedura de judecată urgentă	321
5. Soluțiile instanței de judecată	321
5.1. Felul hotărârilor	321
5.2. Conținutul hotărârilor	322
5.3. Adoptarea hotărârilor	324
5.4. Redactarea hotărârilor.....	325

5.5. Pronunțarea și comunicarea hotărârilor	326
5.6. Aprecierea probelor.....	326
5.7. Rezolvarea acțiunii penale	329
5.8. Rezolvarea acțiunii civile.....	333
5.9. Rezolvarea altor aspecte ale cauzei.....	335
5.10. Reluarea fazei de judecată	339
E. Jurisdicția de judecată în căile de atac ordinare	340
I. Apelul	340
1. Generalia.....	340
2. Obiect.....	341
3. Titulari	342
4. Declaraire și motivare	342
5. Procedura de judecată.....	344
5.1. Efectele apelului	344
5.2. Judecata în apel.....	345
6. Soluțiile instanței de apel	346
7. Redactarea, pronunțarea și comunicarea hotărârii în apel	348
8. Limitele rejudecării.....	348
II. Contestația.....	349
1. Generalia.....	349
2. Obiect.....	349
3. Titulari	350
4. Declaraire și motivare	350
5. Procedura de judecată	350
6. Soluțiile instanței de control	350
F. Autoritatea de lucru judecat	352
I. Noțiune	352
II. Efecte	354
G. Jurisdicția de judecată în căile de atac extraordinare.....	356
I. Recursul în casație.....	356
1. Noțiune	356
2. Obiect.....	357
3. Titulari	359
4. Declaraire și motivare	359
5. Procedura de judecată	361
6. Soluțiile instanței de casație.....	364
II. Revizuirea	365
1. Noțiune	365
2. Obiect.....	365
3. Titulari	366
4. Declaraire și motivare	366
5. Procedura de judecată	368
6. Soluțiile instanței de revizuire	369
III. Revizuirea în interesul drepturilor omului	370

IV. Contestația în anulare.....	371
1. Generalia.....	371
2. Obiect.....	372
3. Titulari	374
4. Declarare și motivare.....	374
5. Procedura de judecată	374
6. Soluțiile instanței	375
V. Redeschiderea procesului penal în cazul judecării <i>in absentia</i>	375
1. Generalia.....	375
2. Obiect.....	376
3. Titulari	376
4. Declarare și motivare.....	376
5. Procedura de judecată	377
6. Soluțiile instanței	377
H. Jurisdicția de judecată a instanței de executare.....	379
I. Generalia	379
1. Noțiune	379
2. Judecătorul delegat cu executarea.....	379
3. Procedura la instanța de executare.....	380
II. Schimbările în executarea hotărârii definitive	381
1. Anularea renunțării la aplicarea pedepsei	381
2. Anularea sau revocarea amânării aplicării pedepsei	381
3. Anularea sau revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.....	382
4. Înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață cu închisoarea.....	383
5. Înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea.....	384
6. Contopirea pedepselor	384
7. Acordarea, anularea și revocarea liberării condiționate	385
8. Amânarea executării pedepsei	386
9. Întreruperea executării pedepsei	388
10. Schimbările privind măsurile educative.....	389
11. Intervenția unei legi penale noi sau unei decizii a Curții Constituționale.....	389
12. Intervenția amnistiei și grațierii	391
13. Contestația la executare	391
III. Contestația prevăzută de Legea nr. 254/2013	392
Bibliografie	395
Index alfabetic.....	399

A. Dreptul penal procesual

I. Argument

Procesul penal are o dimensiune intelectual-teoretică, întrucât trebuie ancorat în standarde, reguli și principii complicate și adesea contraintuitive, ce contrariază percepția unui profan. Așa sunt, spre exemplu, tensiunile ce rezultă din necesitatea concilierii prezumției de nevinovăție cu luarea măsurii arestării preventive, din nevoia încadrării procesului într-un termen rezonabil, în raport cu exigența asigurării unui interval de timp suficient pentru pregătirea apărării în același proces, din administrarea nemijlocită a probelor de către fiecare judecător și standardul dublului grad de jurisdicție, din optimizarea procedurilor de judecată prin simplificarea și abrevierea lor și banalizarea poziției judecătorului în proces sau din aplicarea sancțiunii excluderii probelor obținute în mod nelegal și împlinirea principiului aflării adevărului. În consecință, procesul penal resimte nevoia unor instrumente ce implică o abordare teoretică aptă să concilieze atât directivele ce țin de controlul criminalității (*crime control*), cât și pe cele ce asigură caracterul echitabil al procedurilor (*due process*).

Însă, procesul penal are și o dimensiune pragmatică, emancipată uneori de reguli și care presupune imaginație și curaj în combinarea instrumentelor normative disponibile cu obiectivul asigurării exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare și cu garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți (art. 1).¹ În acest context, reflexia asupra stării și dinamicii procesului penal conduce la o serie de observații.

Cea mai importantă este cea a incongruenței dimensiunii teoretice în raport cu cea practică. Astfel, rămâne fără explicație rezonabilă diferența existentă între modul de predare și însușire teoretică a procedurii penale și realitatea judiciară. Urmând modelul normativ al Codului, cu Parte generală și Parte specială, și dreptul penal procesual studiază mai întâi, sub forma părții generale, principiile, participanții, acțiunile, competențele, probele, măsurile procesuale și procedurale, respectiv actele procesuale și procedurale. Ulterior, se angajează în analiza Părții speciale, prin studierea succesiunii fazelor procesuale, respectiv faza de urmărire penală, faza camerei preliminare, faza de judecată, faza căilor de atac ordinare și extraordinare, faza punerii în executare a hotărârilor și a rezolvării incidentelor la executare, culminând cu discuția asupra procedurilor speciale.

Chiar dacă din perspectivă academică acest edificiu este bine articulat și organizat, el este totuși prea îndepărtat de realitate și suferă semnificativ de pe urma abordării dogmatice, deductive și pur intelectuale în dauna celei practice. Beneficiarii acestei metode de studiu resimt puternic efortul de adaptare la exigențele practice, întrucât, în practica judiciară, se solicită competențe concrete despre cum să faci ceva pentru a obține un anumit rezultat, iar nu dezbateri filosofice despre condiția umană în procesul penal sau despre finalitățile așteptate ale acestuia.

¹ Toate trimiterile se referă la norme din Codul de procedură penală, dacă nu se arată altfel.

Nu este ușor de înțeles cum un student, deși a urmat studiul teoretic al procedurii penale, nu este, realist vorbind, suficient de bine înzestrat cu capacitatea de a opera în această materie. O posibilă explicație ar fi aceea a existenței unei fracturi între metoda abstractă de învățare, practică în timpul studiilor, și realitatea diferită cu care se confruntă când începe să practice ce a învățat. Pentru a depăși acest handicap, un student ar trebui să se acomodeze cu derularea procesului penal în sensul lui natural-cronologic. Nu există niciun postulat în sensul că dacă legea de procedură este structurată de o anumită manieră, studiul materiei ar trebui să urmeze servil aceeași ordine.

De aceea, considerăm că dreptul penal procesual trebuie rescris din perspectiva subordonării studiului său în beneficiul ordinii naturale a procesului penal. O asemenea revoltă împotriva ordinii dogmatice ar putea începe de la prima oră de studiu cu analiza modurilor de sesizare a organelor judiciare (plângerea, denunțul, plângerea prealabilă, sesizarea din oficiu etc.), similar cu ceea ce se întâmplă în realitate. Un dosar penal debutează cu ordonanța de începere a urmăririi penale, decizie ce are la bază informațiile obținute printr-unul dintre modurile de sesizare. În acest moment, își fac intrarea în scenă organele de urmărire penală (poliția judiciară și parchetele de pe lângă instanțe), fiind necesară cunoașterea lor din punctul de vedere al modului de recrutare și al competențelor atribuite în anchetă.

Apoi, se vor putea analiza procedeele probatorii, mijloacele de probă și probele ce se pot utiliza *in rem*, independent de conferirea unei calități oficiale unei persoane, întrucât începerea și derularea urmăririi penale se desfășoară, în realitate, în condiții de necunoaștere a actorilor principali. Adesea, nici victima, nici autorul faptei nu sunt cunoscuți și este necesară o activitate susținută de identificare a acestora, dar și de reconstituire a ceea ce s-a întâmplat în trecut (*fatto storico*). Procedurile penale se intersectează puternic în acest punct cu instrumentele criminalisticii, înțelegând ca știință a descoperii infracțiunilor (*police technique et scientifique*).

Probele obținute vor putea ulterior legitima formularea de acuzații oficiale împotriva unor persoane determinate, mai întâi sub forma desemnării ca suspecti, iar, subsecvent, după îndeplinirea unor condiții stricte, ca inculpați. S-ar înțelege astfel mai bine de ce este necesară noțiunea de suspect, ce înseamnă standardul probatoriu cerut pentru a face legătura dintre o faptă prevăzută de legea penală și o persoană fizică sau juridică și care sunt drepturile și obligațiile suspectului. Odată cu inculparea unor persoane se deschide posibilitatea luării unor măsuri preventive (controlul judiciar, controlul judiciar pe cauțiune, arestul la domiciliu și arestul preventiv). În fine, analiza ar conduce la inventarierea modurilor de rezolvare a acțiunii penale în faza de urmărire, prin discutarea condițiilor în care se poate dispune clasarea, renunțarea la urmărirea penală sau trimiterea în judecată.

Opinăm, în egală măsură, că tot în faza de urmărire penală ar trebui discutată oportunitatea (obligativitatea în anumite situații) instituirii măsurilor asigurătorii, fiind evident că efectul acestor măsuri cu caracter real este esențial a se produce încă din această fază.

Analiza nu ar putea ocoli evident soluționarea unor incidente procedurale ce survin adesea în faza de investigație, precum suspendarea urmăririi penale, nevoia autorizării unor procedee probatorii invazive de către judecătorul de drepturi și libertăți, posibilitatea redeschiderii urmăririi penale sau preluarea cauzei de un parchet superior.

Ar urma în mod natural camera preliminară ca etapă-filtru în care se verifică actele de urmărire penală sub aspectul legalității lor, modul de obținere a probelor în faza de anchetă și maniera în care actul de sesizare (rechizitoriul) îndeplinește condițiile de claritate pentru ca acuzația să determine începerea judecării. În acest moment devine important de analizat instituția nulităților relative și absolute a actelor de urmărire penală, întrucât în mod propriu nulitățile se discută în camera preliminară, pentru a purga faza de judecată de actele ce nu sunt valide. De asemenea, s-ar observa astfel mai bine legătura dintre regimul legal al nulităților și închiderea camerei preliminare, ceea ce arată legătura puternică dintre această sancțiune și etapa procesuală respectivă. În analiza camerei preliminare se va avea în vedere și funcționarea instituției excluderii probelor, legată intim de nulitate și cu consecințe importante asupra deciziilor așteptate în faza de judecată.

Totodată, în camera preliminară, se va analiza verificarea măsurilor preventive și asigurătorii luate în faza de urmărire penală. S-ar crea astfel o listă exhaustivă a tuturor provocărilor cu care se confruntă judecătorul de cameră preliminară, ceea ce ar individualiza mai bine profilul funcției exercitate de acesta în cadrul procesului penal.

După epuizarea camerei preliminare se va trece în mod natural la studiul fazei de judecată în versiunea procedurii de drept comun, dar și a procedurilor abreviate, urgente și speciale (derogatorii). Ulterior, se vor analiza căile de atac ordinare (apelul și contestația) și momentul intrării în autoritatea de lucru judecat. Apoi, vor deveni relevante căile de atac extraordinare, îndreptate împotriva hotărârilor devenite definitive, pentru ca în final să se abordeze incidentele survenite în procedura punerii în executare sau executării efective a hotărârilor judecătorești penale și soluțiile judiciare la acestea.

În rezumat, timpul alocat pentru studiul dogmatic al Părții generale și speciale a Codului de procedură penală ar putea la fel de bine să fie ocupat cu urmărirea derulării procesului penal, așa cum acesta are loc în realitate. O asemenea abordare ar prezenta avantajul semnificativ al identității dintre teorie și practică, al adecvării instrumentelor teoretice la aspecte concrete și efective și al unei orientări cert mai bune a destinatarilor procedurilor. Miza este dobândirea abilității de orientare în raport de orice moment procesual le stă în față. Această abilitate presupune cunoașterea a ceea ce a fost depășit ca moment procesual și anticiparea a ceea ce urmează. Încadrarea aceasta în timp este de importanță considerabilă pentru dobândirea simțului procesual (*i.e.* acea capacitate de a intra într-unul dintre rolurile din proces).

Evident, anumite aspecte ale procedurii ar fi dispersate, spre exemplu competența instanțelor judecătorești sau acțiunea civilă. În prima situație, competența instanțelor s-ar analiza la începutul fazei de judecată. S-ar putea obiecta că am asista la o lipsă de omogenitate a materiei, întrucât competența organelor de urmărire penală s-ar discuta în faza de urmărire, iar cea a instanțelor în faza de judecată. Or, această manieră de abordare a competenței ar prezenta riscul fragmentării și ar fi inexactă întrucât competența organelor de urmărire este dependentă de cea a instanțelor, prin efectul legii [art. 56 alin. (6)]. În realitate, instituția competenței organelor de urmărire penală este substanțial diferită de cea a instanțelor, întrucât se concentrează pe aspecte ce țin de funcționarea binomului poliție-parchet, iar nu pe criterii imuabile de ordonare a atribuțiilor pe orizontală și verticală. În plus, în cazul parchetelor specializate, se observă

cum prerogativele lor de competență urmează alte criterii decât cele ordinare, ceea ce indică o paradigmă distinctă de reglementare.

În a doua situație, decuplarea studiului acțiunii civile de cea penală este în concordanță cu realitatea judiciară potrivit căreia acțiunea civilă, deși se poate pune în mișcare încă din faza de urmărire penală, ea nu se poate exercita eficient în absența declanșării acțiunii penale și mai ales a deducerii acțiunii penale în fața jurisdicției de judecată. Prin urmare, locul adecvat al studiului acțiunii civile este în cadrul fazei de judecată.

Ar trebui adăugat și faptul că toată materia probelor ar trebui analizată în intervalul derulării fazei de investigație, întrucât acolo se află laboratorul procesual cel mai adecvat. Administrarea probelor în faza de urmărire penală a dobândit caracterul de veritabilă administrare (poate cu excepția expertizei), în faza de judecată operând exclusiv o readministrare sau o lipsă de administrare (cum se întâmplă în cazul procedurilor abreviate, unde recunoașterea și necontestarea probelor obținute în faza de urmărire penală este obligatorie).

Ca alternativă la includerea materiei probelor în faza de urmărire penală, ar putea fi avută în vedere și o altă perspectivă, potrivit căreia aceasta să fie complet extrasă procedurilor penale și să facă obiectul unei analize separate, chiar sub o altă titulatură (drept probator), în acord cu preocupările doctrinei.¹

De asemenea, faza anchetei reprezintă și momentul propice pentru exercitarea contra-acțiunii penale, prin intervenția avocatului în calitate de apărător ales sau din oficiu. Statistic, trimiterea în judecată generează o rată de eșec de sub 2%, ceea ce implică în mod direct faptul că adevărata bătălie se duce în faza de urmărire penală. Este necesar ca persoanele în cauză să conștientizeze riscul nealocării resurselor de timp, bani și idei în faza de anchetă pentru finalitatea favorabilă a procedurilor. Propriu-zis după terminarea urmăririi penale și trimiterea în judecată, acuzațiile se confirmă într-o proporție ce nu mai lasă loc de prea mare marjă de manevră (cu excepția unor evenimente de magnitudine, cum a fost recent reașezarea instituției prescripției răspunderii penale).

Tot în faza de urmărire penală ar trebui integrate și așa-numitele proceduri speciale ale acordului de recunoaștere a vinovăției (ARV), contestația privind durata urmăririi penale, tragerea la răspundere penală a persoanei juridice sau desființarea unui înscris, întrucât acestea nu sunt veritabile proceduri speciale, ci doar proceduri complementare ale paradigmei comune. Ar trebui să rămână însă ca procedură cu caracter special cea în care sunt antrenate victimele sau inculpații minori, întrucât victimele necesită o protecție specială ce impune o abordare semnificativ diferită față de cea obișnuită, iar pe de altă parte pentru că în cazul minorilor nu se pronunță o condamnare și nici pedepse, ci doar măsuri educative, ceea ce implică, de asemenea, o altă abordare.

Cu aceste coordonate în minte, vom proceda în continuare la o rescriere a dreptului penal procesual, prin elaborarea unui discurs care să analizeze procesul penal în ordinea lui naturală, în succesiunea fazelor și etapelor ce intervin în mod real în practică. În această abordare, delimitarea între Partea generală și Partea specială nu există,

¹ E. Vergès, G. Vial, O. Leclerc, *Droit de la preuve*, 2e éd., PUF, Paris, 2022, p. 790; S. Cuykens, D. Holzapfel, L. Kennes, *La preuve en matière pénale*, Larcier-Intersentia, Bruxelles, 2015, p. 558; F. Lugentz, *La preuve en matière pénale*, Anthemis, Paris, 2017, p. 280.

apărând ca fiind artificială și generatoare de dificultăți de înțelegere. În definitiv, nu există niciun motiv suficient de puternic care să comande studiul procedurii penale în linia Codului, iar nu în raport de cum se derulează activitatea procesuală în practică.

II. Procedura penală și procesul penal

Dreptul este menit a funcționa ca un mecanism complex de rezolvare a conflictelor. Procedura penală se prezintă astfel ca un complex de reguli de natură formală, menit să soluționeze conflictul născut ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni. Aplicarea prescripțiilor dreptului substanțial penal, cu privire la fapta incriminată, vinovăție și pedeapsă, se face de către organele judiciare, cu mijloacele și în formele procedurii penale.

Procedura penală are ca obiect însuși procesul penal, fiind un ansamblu de formalități îndeplinite în vederea obținerii unui rezultat și indică calea de urmat într-un proces penal. Modul de rezolvare a conflictului de natură penală este reflectat în norme specifice. În primul rând, trebuie edictate norme care să permită delegarea dreptului statului de a pedepsi către organe specializate. Aceste norme sunt norme de organizare. Apoi, trebuie stabilite atribuțiile fiecărui organ în parte – norme de competență – și, în fine, trebuie elaborate normele de procedură propriu-zise. Totalitatea acestor norme cu caracter de organizare, de competență și de procedură în materie penală¹ constituie procedura penală.

Pentru o definiție operațională, procesul penal reprezintă activitatea reglementată de lege, desfășurată într-o cauză penală de către organele judiciare cu participarea părților și a altor persoane și având un scop precis: constatarea la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni și tragerea la răspundere penală a celor care le-au săvârșit, astfel încât să se asigure ordinea de drept, precum și apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor.

Analitic,² noțiunea de proces penal vizează următoarele elemente:

- *procesul penal constituie în primul rând o activitate.* Procesul penal reprezintă un fenomen dinamic, evolutiv constând într-o succesiune de activități interdependente. Fiecare dintre acestea are rolul de a determina transformări calitative ale procesului penal, pornind de la faptul brut al descoperirii și constatării unei infracțiuni, până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești și punerea ei în executare. Spre deosebire de alte discipline juridice (e.g., dreptul muncii, dreptul familiei, dreptul transporturilor etc.) ce se referă la domenii ce preexistă intervenției normative, dreptul procesual penal este unul auto-reflexiv, întrucât analizează propria dimensiune. Procesul penal ca activitate nu există în afara regulilor ce îl guvernează.

- *procesul penal este o activitate reglementată de lege.* Reacția societății față de infracțiune nu este instinctivă, arbitrară și oarbă, ci trebuie întotdeauna temperată de rigorele legii. Legea reglementează formele în care se manifestă și realizează activitățile

¹ T. Pop, *Drept procesual penal*, vol. I, Tipografia Națională, Cluj, 1946, p. 3.

² D. Julean, F. Ciopec, *Drept procesual penal. Partea generală*, vol. I, Universitas Timisiensis, Timișoara, 2001, p. 3-4.

procesuale menite să conserve și să valorifice substanța dreptului penal material. Principiul legalității este unul dintre pilonii de bază ai sistemului dreptului procesual penal român (art. 2).

- *procesul penal se desfășoară într-o cauză penală*. Litigiul penal sau pricina penală constituie obiectul procesului penal. La rândul ei, cauza penală are un obiect material determinat de fapta săvârșită sau presupusă ca fiind săvârșită și un obiect juridic determinat de raportul juridic de conflict născut din comiterea infracțiunii.

- *procesul penal se realizează de diverși subiecți procesuali investiți cu atribuții și calități distincte*. Categoria subiecților procesuali include organele judiciare, părțile și participanții. Activitatea procesuală se îndeplinește de subiecți oficiali (instanțele judecătorești, procurorii, organele de cercetare penală) și de subiecți particulari (părțile, apărătorii, martorii, experții, interpreții, agenții procedurale). Participarea la procesul penal a acestora le conferă calitatea de titulari de drepturi și obligații.

- *procesul penal are un scop bine definit*, înscris în art. 8. Finalitatea procesului penal are caracter imediat sau concret și constă în descoperirea la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni și în justa sancționare a infractorilor, astfel încât orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală. Procesul penal are și un scop general sau mediat, în sensul de a contribui la apărarea ordinii de drept, la prevenirea infracțiunilor, precum și la apărarea drepturilor și libertăților persoanei. Procesul penal trebuie să aibă și un rol educativ menit să stimuleze educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor.

Caracterul dinamic și progresiv al procesului penal nu ar fi posibil fără o succesiune de momente care să configureze conținutul acestuia. Scopurile multiple și complexe ale procesului penal au comandat împărțirea acestuia în mai multe faze menite să disciplineze activitatea judiciară, să o raționalizeze și să facă posibil un control. În procesul penal român există mai multe faze, fiecare delimitată de momente distincte:

(i) urmărirea penală constituie prima fază a procesului penal și este delimitată de momentul începerii urmăririi penale și de cel al trimiterii în judecată a inculpatului. Faza urmăririi penale presupune și ea o serie de etape: începerea urmăririi penale, punerea în mișcare a acțiunii penale, trimiterea în judecată etc. Etapele clasice pot lipsi în anumite condiții sau pot fi înlocuite cu alte etape specifice;

(ii) camera preliminară reprezintă o fază filtru, de verificare și control a fazei investigative inițiale, o fază cu obiective, titulari și proceduri specifice (*sui-generis*). Și această fază poate lipsi în condițiile în care, spre exemplu, se încheie un acord de recunoaștere a vinovăției;

(iii) judecata, faza esențială în orice proces penal, este delimitată de momentul inițial al sesizării instanței și de momentul final al pronunțării unei hotărâri. La rândul ei, faza judecătii se derulează în etapa judecării în fond și în etapa judecării în căile de atac. Există momente subdivizionare în oricare dintre aceste etape constând în: măsuri premergătoare judecătii, ședința de judecată, deliberarea și pronunțarea hotărârii. Subîmpărțirea ședinței de judecată este la rândul ei posibilă în mai multe stadii: începutul judecătii, cercetarea judecătorească, dezbaterile și ultimul cuvânt al inculpatului. Este posibil ca faza judecătii să lipsească în situațiile în care procesul penal este definitiv tranșat în faza de urmărire penală, ca în cazul clasării sau renunțării la urmărirea penală;

(iv) faza punerii în executare a hotărârilor și executarea propriu-zisă a hotărârii se plasează, în mod intuitiv, în afara procesului penal, fiind de resortul reglementării speciale a dreptului execuțional penal. Cu toate acestea, ea interesează procedura penală din perspectiva intervenției judiciare pentru soluționarea tuturor incidentelor ce apar între momentul punerii în aplicare a hotărârii penale definitive și până la momentul executării efective. Este posibil ca această a treia fază să lipsească în condițiile în care, spre exemplu, hotărârea judecătorească consacră soluția achitării inculpatului sau încetării procesului penal.

Terminologic¹ există variate sintagme ce denumesc materia de față: drept penal procesual, drept procesual penal, procedură penală, drept procedural penal, drept penal formal, drept judiciar penal. O analiză succintă se impune pentru precizia limbajului de specialitate.

Dreptul penal *lato sensu* se articulează pe mai multe dimensiuni: dreptul penal material, dreptul penal procesual și dreptul penal execuțional. Pe de o parte, dacă prima componentă este dreptul penal substanțial, atunci logic și estetic² ar trebui ca cea de-a doua ramură să se numească drept penal formal, reglementând forma de aplicare a dreptului substanțial. Această denumire nu exprimă fidel natura materiei noastre, întrucât vizează forma în stare statică, nu arată acțiunea, desfășurarea ce caracterizează procesul penal. Pe de altă parte, în măsura în care procedura penală face parte din dreptul penal *lato sensu*, riguroasă ar fi denumirea drept penal procesual, iar nu drept procesual penal. Ultima pare a trimite mai degrabă la ideea existenței unui drept judiciar sau drept procesual general, dreptul procesual penal funcționând ca o particularizare a unui corp de norme de nivel general ce se aplică tuturor procedurilor judiciare. Comparând cele două ipoteze, putem spune că apartenența procedurii penale este sensibil mai mare la dreptul penal *lato sensu*, decât la un drept procesual general. Accentul s-a pus însă pe proces. Procesul este penal și nu invers.³

Adecvată pare a fi și denumirea de procedură penală sau drept procedural penal, susținută și etimologic (*pro cedere* = a merge înainte). Cu toate acestea, termenul care a prevalat a fost acela de drept procesual penal. Un prim argument pentru această opțiune ar fi acela că termenul *proces* este mai bogat semantic decât *procedură*, iar procesul este mai dinamic decât procedura. Procedura indică ansamblul de norme după care se conduce procesul, pe când procesul indică, mai aproape de realitate, activitatea de urmărire, cercetare și judecare a infracțiunilor.

În cele ce urmează, vom utiliza formula „drept penal procesual”.

¹ Idem, p. 7.

² T. Pop, op. cit., p. 5.

³ Idem, p. 7.